

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Yargısal Denetimi*

Judicial Review of the Constitutionality of Laws in the Turkish Republic of Northern Cyprus

Mehmet ÇAKIROĞLU**

Öz

Anayasa yargısının, anayasayla güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin aktif olarak korunmasındaki ve çoğulcu bir demokrasinin gerçekleştirilmesindeki rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bu derece önemli bir işleve sahip anayasa yargısı söz konusu olduğunda akla gelen ilk husus ise kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimidir. Bu bağlamda anayasa yargısını kabul eden ülkelerde uygulanan çeşitli denetim yollarının bulunduğu bilinmektedir. Çalışma kapsamında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki anayasa yargısı, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi için öngörülen denetim yolları esas alınarak incelenecektir. Dünyada sadece Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınan ve onun desteğiyle yaşayan, ülkemizin yoğun etkisinde kalan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki anayasa yargısı, ülkemizle farklılaşan ve benzer noktaları dikkate alınarak ortaya konulmaya çalışılacak; bunun sonucunda pek çok tarihi ve kültürel ortak noktamızın bulunduğu bu yakın ve küçük örnek, bir makalenin izin verdiği ölçülerde irdelenmiş ve ülkemizle karşılaştırma yapılmasına imkân sağlanmış olacaktır. Böylece garantörlüğümüz altındaki bir ülkeye nazaran kanunların anayasa uygunluğunun denetimi bakımından hangi noktada olduğumuz ortaya konulacak ve zaman zaman Anayasa Mahkemesinin kapatılmasının dahi dillendirildiği ülkemizde öngörülen denetim yollarının yeterli/abartılı olup olmadığına ışık tutulacaktır.

* **Makalenin Geliş Tarihi/Received:** 17.05.2024, **Makalenin Kabul Tarihi/Accepted:** 11.07.2024.

İntihal/Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir./This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, (e-posta/e-mail: cakirogludm@gmail.com, ORCID: 0009-0008-6564-0072).

Anahtar Kelimeler: Anayasa yargısı, çoğulcu demokrasi, etkin, denetim, karşılaştırma.

Abstract

The role of the constitutional judiciary in active protecting of the fundamental rights and freedoms which guaranteed by the constitution and in realizing a pluralistic democracy is an undeniable fact. When it comes to the constitutional judiciary, which has such an important function, the first issue that comes to mind is the judicial review of the constitutionality of laws. In this context, it is known that there are various audit methods implemented in countries that accept constitutional jurisdiction. Within the scope of the study, the constitutional judiciary in the Turkish Republic of Northern Cyprus will be examined on the basis of the audit methods foreseen for the judicial review of the constitutionality of the laws. The constitutional judiciary in the Turkish Republic of Northern Cyprus, which is recognized only by the Republic of Turkey in the world and lives with its support and is under the intense influence of our country, will be tried to be revealed by taking into account the differences and similarities with our country; as a result, this close and small example, which we have many historical and cultural common points, will be examined within the limits allowed by an article and a comparison with our country will be enabled. Thus, it will be revealed where we are in terms of auditing the constitutionality of laws compared to a country under our guarantor, and it will shed light on whether the audit methods envisaged in our country, where even the closure of the Constitutional Court is talked about from time to time, are sufficient/exaggerated.

Keywords: Constitutional jurisdiction, pluralistic democracy, effective, review, comparison.

GİRİŞ

Federal bir siyasal sistem için gerekli “federal topluma”¹ sahip Kıbrıs'ta, 1878-1960 yılları arasındaki İngiliz egemenliğinden sonra, Ada'yla ilgili güçlerin (Türkiye, İngiltere ve Yunanistan) girişimleri, zorlamaları ve kendi aralarındaki anlaşmalarıyla,² 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu devlet, “çok katmanlı”³ yapısı ve federal toplumun Rum tarafında oluşturulan birlikteliği sürdürme isteğinin bulunmaması nedenleriyle, yaşanan bazı olaylardan

¹ Federal toplum; ırk, din, dil veya kültürleri bakımından belirgin şekilde farklı olmalarına rağmen belli bir coğrafyada birlikte yaşayan insan topluluklarının oluşturduğu toplum olarak tanımlanabilir. Demet Çelik Ulusoy, ‘Federal Toplum Anlamak: Federal Sistemlerin Sosyolojik Yaklaşımı’ (2015) 64 [3] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 595, 598, 609.

² Turgut Turhan, ‘Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi’ (2008) 57 [2] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 253, 255.

³ Çok katmanlı toplum ifadesi, çeşitli toplumsal unsurların aynı siyasi birim içerisinde birlikte yaşamakla beraber, siyasi ve sosyal açıdan birbirlerinden derin fay hatlarıyla ayrıldığı, toplumsal katmanların yan yana, ama bir o kadar ayrı yaşadıklarını belirtmek için kullanılmaktadır. Tufan Erhürman, ‘Çok Katmanlı Toplumlar İstikrarlı Demokrasi: Birleşik Kıbrıs Örneği’ (2012) 61 [1] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 107,109.

sonra⁴ Aralık 1963'te fiilen sona ermiştir.⁵ 1967'de Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni, 1974'te Otonom Türk Yönetimi'ni ilan eden Kıbrıs Türkleri, 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni (KTFD) kurmuşlar⁶ ve 8 Haziran 1975 tarihinde yapılan halkoylaması ile KTFD Anayasasını kabul etmişlerdir.⁷ 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasını müteakip, yeni devletin anayasası 5 Mayıs 1985'te yapılan halkoylaması ile kabul edilmiştir.⁸

KKTC'nin hukuk sistemi; gerek adadaki Türk-İngiliz-Yunan etkisi, gerek bu güçlerin kendi aralarında anlaşmalarının getirdiği zorlayıcı sebepler, gerekse aynı adada iki farklı toplumun bulunması nedenleriyle, yabancı hukuk sistemlerinden etkilenerek gelişmiş ve böylece çeşitli hukuk sistemlerinin etkisi altında kalmıştır.⁹ Bu nedenle anayasa yargısı, Kıbrıs Türkleri açısından KKTC ile birlikte ortaya çıkan bir olgu değildir. Kıbrıs Türkleri anayasa yargısı ile ilk defa 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ile tanışmış olup¹⁰ 1985 KKTC Anayasası da anayasa yargısı bakımından söz konusu anayasadan bir hayli etkilenmiştir.¹¹

Ülkemizde 1961 Anayasası ile başlayan kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi, daha kısıtlanmış bir çerçevede olmakla beraber 1982 Anayasası ile de devam etmektedir. Anayasa yargısının baş aktörü Anayasa Mahkemesi ise her daim tartışmaların odağında yer almaktadır. Bu bağlamda çeşitli gerekçelerle Anayasa Mahkemesinin yetkilerinin kısıtlanması ve hatta kapatılması gerektiği dahi ileri sürülmektedir.¹² Çalışmada, KKTC'deki anayasa yargısı incelenerek TC Anayasasının kanunların anayasaya uygunluğunu sağlamak için

⁴ Bu konudaki ayrıntılı bilgi için bakınız Rauf R. Denктаş, *Kıbrıs Girit Olmasın* (2. bs, Remzi Kitabevi 2004); Erol Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs* (Alfa Yayınları 2010); Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014)* (DER Yayınları 2015); İlker Başbuğ, *Unutulan Ada Kıbrıs* (1. bs, Kırmızı Kedi Yayınları 2016).

⁵ Benzer bir değerlendirme KKTC Anayasasının başlangıç bölümünün 4'üncü paragrafında da yer almaktadır.

⁶ Bu konudaki ayrıntılı açıklamalar için bakınız Sabahattin İsmail, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu (Kastaş Yayınları 1998) 115, 160-163.

⁷ Bezar Eylem Ekinci, 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi' (2016) 65 [3] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 723, 728.

⁸ Bu konudaki ayrıntılı bilgi için bakınız Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Barış Harekatının Nedenleri, Gelişimi, Sonuçları* (Akdeniz Haber Ajansı Yayınları 1988) 241-245.

⁹ Zaim Necatigil, 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Hukuk Sistemi' içinde Kamil B.Raif (ed), *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası (Şubat 1999) (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları)* (1999) 141; Turhan (n 2) 254, 256.

¹⁰ Zaim Necatigil, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Yönetim Hukuku ve Anayasa Yargısı* (Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları 1986) 5; Salih Dayıoğlu, 'KKTC'de Yargısal Yapı' içinde Kamil B.Raif (ed), *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası (Şubat 1999) (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları)* (1999) 60.

¹¹ Demet Çelik Ulusoy, 'Kıbrıs'ta Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru' 1 <<https://anayasatakip.ku.edu.tr/>>, Erişim Tarihi: 11.02.2022.

¹² Bu yöndeki haberler için bakınız <<https://www.sozcu.com.tr/son-dakika-devlet-bahceliden-aymye-sert-tepki-wp6345645>>, <<https://www.milliyet.com.tr/gundem/aym-ya-kapatilmali-ya-da-yeniden-yapilandirilmali-7034712>>, <<https://www.ntv.com.tr/turkiye/bahceli-aym-ya-kapatilmali-ya-da-yeni-bastan-yapilandirilmali-dir, vKxJWERuAUOlyR594T7CBw>>, Erişim Tarihi: 30.06.2024.

öngördüğü yargısal denetim mekanizmalarının, Anayasa Mahkemesinin kapatılması gerektiği iddialarının oluşturduğu algı derecesinde geniş olup olmadığı küçük bir toprak parçası¹³ üzerinde kurulan, dünyada sadece Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınan¹⁴ ve ancak O'nun desteğiyle¹⁵ yaşayabilen bir ülke ile karşılaştırmalı olarak ortaya konacaktır.

Bu bağlamda, anayasaya riayet edilmesini temin etmek için yapılan her türlü yargı işlemini ifade eden geniş anlamda anayasa yargısı kavramı¹⁶ yerine, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi ile sınırlı olarak kullanılan dar anlamda anayasa yargısı kavramı¹⁷ esas alınacaktır. Dolayısıyla KKTC'deki anayasa yargısı kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi ile sınırlı olarak incelenecektir.

İnceleme kapsamında bağlantılı kavramlar olmaları nedeniyle anayasa yargısının varlık koşullarından biri olan anayasanın katılığı, varlık amaçları arasında yer alan anayasanın üstünlüğü; bu katılığın/üstünlüğün fiiliyatta da anlam ifade edebilmesi, sağlanabilmesi için benimsenen anayasa yargısı modeli; benimsenen model neticesinde kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi için oluşturulan mahkemenin yapısı ve söz konusu mahkemenin kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyebilmesi için öngörülen denetim yolları KKTC Anayasası özelinde incelenecektir. İnceleme ülkemizle karşılaştırmalı olarak yapılacak, bu kapsamda özellikle kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi için öngörülen denetim yolları TC Anayasası ile birlikte irdelenecektir. Çalışmada, KKTC Anayasa Mahkemesinin kararları ile KKTC Anayasasının konumuz açısından bir hayli etkilendiği Kıbrıs Cumhuriyeti ve KTFD Anayasalarından da faydalanılacaktır. Ayrıca gerektiği ölçüde KKTC hukuk sistemine dahil olan diğer mevzuata da değinilecektir.

I. KKTC ANAYASASI'NDA ANAYASANIN ÜSTÜNLÜĞÜ VE KATILIĞI

Anayasanın, normlar hiyerarşisinin en tepesinde yer alması anlamına gelen anayasanın üstünlüğü (*constitutional supremacy*) ilkesine göre, kanunlar anayasaya aykırı olamaz.¹⁸

KKTC Anayasasının¹⁹ demokratik niteliğinin ortaya çıktığı alanlardan birisi de anayasanın üstünlüğü olup²⁰ Anayasanın “egemenlik” başlıklı 3/4'üncü maddesinde “Hiçbir

¹³ 9251,5 km² yüzölçümüne sahip Kıbrıs Adası'nın 3241,67 km²'si (%35,04) KKTC toprağıdır. Bu konudaki ayrıntılı bilgiler için bakınız Mehmet S. Emircan, Kıbrıs Türk Toprağıdır (Araştırma Dizisi TÜRKAR Yayınları 2000) 52-54.

¹⁴ KKTC'yi tanıma girişimleri için bakınız Erol Manisalı, Avrupa Kıskaçında Kıbrıs (Derin Yayınları 2003) 72.

¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti'nin KKTC'ye hibe ve kredi şeklinde olmak üzere yaptığı mali yardımlar için bakınız <<https://kei.gov.tr/dosyalar/anlasmalar>>, Erişim Tarihi:30.04.2024.

¹⁶ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku* (18. bs, Yetkin Yayınları 2018) 363.

¹⁷ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Yargısı* (3. bs, İmge 2000) 11.

¹⁸ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş* (27. bs, Ekin Yayınları 2018) 150.

¹⁹ KKTC Anayasasının tam metni için bakınız <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>>, Erişim Tarihi: 30.04.2024.

²⁰ Zaim Necatigil, *The Cyprus Question And The Turkish Position In International Law* (Oxford University Press 1996) 309.

organ, makam veya merciin, kaynağını Anayasa'dan almayan bir yetki kullanamayacağı” belirtilmiştir. Keza “anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı” başlıklı 7’nci maddesinde “yasaların anayasaya aykırı olamayacağı; anayasa kurallarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, Devlet yönetimi makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları” olduğu da ifade edilmiştir. TC Anayasasının 6/3’üncü maddesinin 2’nci cümlesindeki “hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz”; 11’inci maddesindeki “anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallardır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz” hükümleri dikkate alındığında her iki ülkenin de anayasalarını tartışmasız bir şekilde normlar hiyerarşisinin en tepesine yerleştirdikleri ve anayasanın üstünlüğü bakımından aralarında herhangi bir farklılık bulunmadığı görülmektedir.

Anayasanın herhangi bir kuralının veya tamamının alelade bir kanun gibi değiştirilememesi, böyle bir değişikliğin diğer kanunlardan farklı ve zor usulleri gerektirmesi söz konusu anayasayı katı/bükülmez²¹ bir anayasa haline getirmektedir. Anayasalarda katılımı sağlamanın farklı yolları²² bulunmakta olup bunun en bilinen yollarından bir tanesi anayasada bazı maddelerin değiştirilmesinin yasaklanmasıdır.

KKTC Anayasasının “değiştirilemeyecek” kurallar başlıklı 9’uncu maddesinde “anayasanın 1. maddesi ile 2. maddesinin (1). ve (2). fıkrasında ve 3. maddesinde yer alan kuralların değiştirilemeyeceği ve değiştirilmesinin önerilemeyeceği” belirtilmiştir. KKTC Anayasasının değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi önerilemeyecek hükümleri ile TC Anayasasının bu konuları düzenleyen 1-4’üncü maddeleri arasında da benzer yönler bulunmakla beraber her iki anayasanın bu konularda tamamen örtüştüğünü söylemek mümkün değildir. KKTC Anayasası, TC Anayasasının aksine bayrak, ulusal marş ve başkent konularını değiştirilemez hükümler arasında saymayarak bu konularda esnek bir tavır sergilerken; TC Anayasası ise 4’üncü maddesinde, 3’üncü maddede düzenlenen bayrak, milli marş ve başkent konularını değiştirilemez hükümlerden istisna tutmamıştır. Keza TC Anayasasının 4’üncü maddesinde değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez hükümler arasında saydığı 2’nci maddesindeki “cumhuriyetin nitelikleri”ni, KKTC Anayasasına göre daha geniş kapsamlı olarak düzenlediği, bu bağlamda katılımın artırıldığı ifade edilebilir. Bununla beraber KKTC Anayasası “egemenlik” başlıklı 3’üncü maddesini değiştirilemez ve değiştirilmesi önerilemez hükümler arasında sayarken; TC Anayasası 6’ncı maddesinde bir benzerine yer verdiği bu düzenleme için bu yönde herhangi bir koruma sağlamamıştır. Dolayısıyla her iki anayasanın değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez hükümlere benzer yoğunlukta ve birbiriyle

²¹ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku* (23. bs, Beta Yayınları 2019) 192.

²² Anayasalarda katılımı sağlamanın yolları için bakınız Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları* (12. bs, Ekin Yayınları 2020) 59-63.

yarışır şekilde yer verdiklerini, salt bu açıdan bakıldığında her iki ülkenin anayasalarının katılıkları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını söylemek mümkündür.

Diğer taraftan ilk üç maddenin değiştirilemeyeceğini belirten 4'üncü maddenin değiştirilmesini yasaklayan herhangi bir hüküm içermeyen TC Anayasasının aksine; bazı maddelerin değiştirilemeyeceğini belirten 9'uncu maddenin de değiştirilmeyeceği KKTC Anayasasının 162'nci maddesinde belirtilmiştir. Bununla birlikte KKTC Anayasasının önce 162'nci, sonra 9'uncu maddelerinde yapılacak değişikliklerle yasaklayıcı hükümlerin değiştirilebileceği, ardından değiştirilmesi yasaklanan hükümlerde de değişiklik yapılabileceğinin ileri sürülmesi hukuken mümkündür. Nitekim benzer şekilde TC Anayasasının 4'üncü maddesi değiştirildikten sonra ilk üç maddenin değiştirilebileceği de ileri sürülmüştür.²³ Burada çözüm, belli maddelerin değiştirilmesini yasaklayan maddelerin bizzat kendileri için de değiştirilme yasağı öngörmeleridir.²⁴ Bununla beraber belirtmek gerekir ki, bu tür değiştirme yasağı öngören kuralların kendileri için değiştirme yasağı öngörmemeleri, aslında asli kurucu iktidarların tali kurucu iktidarlara meydan okuduklarının bir göstergesidir. Zira değiştirme yasağı getiren bu tür maddelerin kendilerini hukuken koruma altına almamaları, bu maddelerin hukuki yönünden ziyade siyasi yönlerinin ön planda olmalarıyla açıklanabilir. Tali kurucu iktidarların bu tür kuralları değiştirme yönündeki istek, güç ve cesaretlerinin artması hukuktan ziyade ciddi mahiyette değişen toplum sosyolojisi ve anlayışıyla açıklanabilecek, hukukun sınırları içerisinde açıklanamayacak mahiyettedir.²⁵

Anayasalarda katılımı sağlamak için sık başvurulmuş bir diğer yol ise anayasa hükümlerinin, alelade kanunlardan daha nitelikli bir parlamento çoğunluğuyla ve farklı usullerle değiştirilmelerini sağlamaktır. Anayasanın değiştirilmesi yöntemi KKTC Anayasasının “anayasanın değiştirilmesi” başlıklı 162'nci maddesinde “*anayasanın kurallarının kısmen veya tamamen ancak Cumhuriyet Meclisinin en az on üyesinin önerisi ve üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyuyla değiştirilebileceği, anayasanın 9. maddesi kurallarının saklı olduğu, anayasa değişikliklerinin halkoylamasından sonra kabul edildiği takdirde, Cumhurbaşkanınca on gün içinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe gireceği*” şeklinde düzenlenmiştir.

TC Anayasası ise “anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma” başlıklı 175'inci maddesinde, anayasa değişiklik teklifi yapılabilmesi için gerekli asgari sayıyı “*TBMM üye tamsayısının üçte biri*”, anayasanın değiştirilmesi için gerekli asgari kabul oyunu “*meclisin üye tamsayısının beşte üçü*” olarak öngörmüş; “*meclis üye tamsayısının üçte ikisi (ve*

²³ Erdal Onar, *1982 Anayasasında Anayasayı Değiştirme Sorunu* (1993) 19-21; Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı* (11. bs. Gerçek Yayınevi 1997) 266.

²⁴ Onar (n 23) 20.

²⁵ Teziç (n 21) 204; Onar (n 23) 20-21.

üzere) ile kabul edilen anayasa değişikliklerinde” ise cumhurbaşkanına söz konusu anayasa değişikliklerini halkoyuna sunup sunmama konusunda takdir yetkisi tanımıştır.

Bu hükümler dikkate alındığında KKTC Anayasasının, 77’nci maddesi uyarınca Cumhuriyet Meclisinin elli milletvekilinden oluşması nedeniyle anayasa değişiklik teklifi için on milletvekilini ve dolayısıyla meclis üye tamsayısının beşte birini yeterli bulmak suretiyle anayasa değişikliği teklif etmeyi TC Anayasasına kıyasla kolaylaştırdığı; ancak anayasada değişiklik yapılabilmesi için meclis üye tamsayısının en az üçte ikisini aramak ve halkoyuna gitmeyi herhalde mecburi kılmak suretiyle anayasada değişiklik yapmayı TC Anayasasına nazaran bir hayli zorlaştırdığı anlaşılmaktadır.

Katı nitelikteki her iki ülkenin anayasalarının değiştirilmesini yasakladıkları hükümler ve anayasa maddelerinin değiştirilmesi için gerekli oranlar ile halkoylamasının mecburi olup olmaması bir bütün olarak gözetildiğinde, KKTC Anayasasının TC Anayasasına kıyasla daha katı nitelikte olduğu; ancak her iki anayasanın hükümlerinin de alelade kanunlardan üstün tutulduğu anlaşılmalı, bu üstünlüğün ve katılığın hüküm ifade edebilmesi için anayasa yargısı gereklidir. Çoğunluk karşısında azınlıkta kalanlara, egemenler karşısında zayıflara saygı duyulmasında ve bu kitleleri/bireyleri çoğunluğa/egemenlere karşı korumada yargı organlarına, bilhassa anayasa yargısına çok önemli görevler düşmektedir.²⁶ Zira günümüzde hukuk büyük oranda devletin tekelindedir. Devlet, hukuk yoluyla pek çok alana el atmış, toplum ve hukuk devletin güdümünde ve edilgen bir hale gelmiştir. Toplum ve hukukun devlet karşısındaki bu edilgen yapısı da dikkate alındığında, özgürlüklere karşı her daim canavarlaşmaya meyilli olan devlete ve onu araç olarak kullanabilecek çoğunluklara karşı temel hak ve özgürlükleri korumak anayasaların en belirgin amaçları arasında yer almaktadır.²⁷ En azından gerçek anayasaların²⁸ bunu amaçladığını belirtmek gerekir. İşte bu nedendir ki, anayasaların üstünlüğünün ve katılığının sadece anayasalarda yazılı olarak kalmaması, böylece anayasalarda düzenlenen temel hak ve özgürlüklerin uygulamada da hüküm ifade etmesi gereklidir. Kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmemesi, anayasanın üstünlüğünün ve katılığının etkin bir denetleme sistemi ile güvence altına alınmaması ve dolayısıyla anayasa yargısının bulunmaması, anayasanın sıradan bir kanun olarak kalmasına, algılanmasına yol açacaktır.²⁹ Bu durum ise temel hak ve özgürlükleri daha en baştan güvencesiz hale getirecektir. Tüm bu hususlar gözetildiğinde KKTC Anayasası, anayasanın fiiliyatta da üstün norm olmasını,

²⁶ Seda Orbay, ‘Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukukunda Düşünce Özgürlüğünün Kapsamı ve Sınırları’ (2018) 67 [1] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 23, 66.

²⁷ Sami Selçuk, ‘Hukuk Üstünlüğü ve Hukuk Devleti’ içinde Kamil B.Raif (ed), *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası (Şubat 1999) (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları)* (1999) 299-300.

²⁸ Ergun Özbudun, *Anayasalcılık ve Demokrasi* (2. bs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2017) 5.

²⁹ Münci Kapani, *Kamu Hürriyetleri* (7. bs, Yetkin Yayınları 2013) 292.

müeyyidesiz kalmamasını sağlamak amacıyla tıpkı TC Anayasası gibi kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi ihtiyacını öngörerek anayasa yargısını düzenlemiştir.

II. KKTC ANAYASASI'NDA BENİMSENEN ANAYASA YARGISI MODELİ

Bilindiği üzere anayasa yargısında, kanunların anayasallığının yargısal denetimi hususunda Amerikan ve Avrupa modeli olarak adlandırılabilir iki farklı denetim modeli mevcuttur. Amerikan modelinde, somut olaya konu kanunun anayasaya aykırılığını saptamak tüm mahkemelerin ve yargıçların göreviyken, bu konuda özel olarak yetkilendirilmiş bir mahkeme bulunmamaktadır. Bu yetki, anayasanın üstünlüğünün kabulünden gelmekte olup anayasaya aykırı bulunan kanun hukuk dünyasında varlığını sürdürmekte, geçersiz hale gelmemektedir. Anayasaya aykırı bulunan kanunla ilgili tespit, sadece somut olaydaki tarafları bağlayıcı (*inter partes*) ve aynı zamanda geçmişe etkili (*ex tunc*) bir nitelik taşımaktadır.³⁰ Avrupa modelinde ise, kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek, gerekiyorsa olaya konu kanunu iptal etmek ve dolayısıyla anayasal uyumsuzluğu çözmek için özel olarak kurulmuş, uzmanlaşmış bir yüksek yargı mercii olarak Anayasa Mahkemesi mevcuttur.³¹ Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararlar herkesi bağlayıcı (*erga omnes*) ve geleceğe etkili (*ex nunc*) bir nitelik taşımaktadır.³²

KKTC Anayasası, daha çok Avrupa modeline yakın bir sistemi tercih etmiştir.³³ Zira KKTC'de kanunların anayasaya uygunluk denetimi tüm mahkemeler tarafından değil, yalnızca KKTC Anayasasının 143/2'nci maddesi uyarınca “*Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan, Yargıtay ve Yüksek İdare Mahkemesi*” olarak görev yapan Yüksek Mahkeme tarafından yapılmaktadır. Türkiye'deki durumun aksine KKTC'de özel olarak anayasa yargısını icra etmek için kurulmuş ayrı bir Anayasa Mahkemesi bulunmamaktadır. Bu görev Anayasa Mahkemesi olarak da görev yapan Yüksek Mahkeme tarafından yerine getirilmektedir.

III. KKTC YÜKSEK MAHKEMESİ (ANAYASA MAHKEMESİ OLARAK)

KKTC hukuk sisteminde, birden fazla yüksek mahkeme yerine, tüm yüksek mahkemelerin görevini yapan tek bir yüksek mahkeme bulunmaktadır.³⁴ KKTC Anayasasının 143'üncü maddenin 1'inci bendi uyarınca “*bir başkan ve yedi yargıçtan*” oluşan KKTC

³⁰ Allan R. Brewer Carias, *Judicial Review in Comparative Law* (Cambridge University Press 1989) 132-135. Kanunların anayasa uygunluğunun, anayasada bu konuda açık bir hüküm bulunmamasına rağmen genel yargı organlarınca yapılabilmesinin ortaya çıkışını sağlayan Amerikan Yüksek Mahkemesinin 1803 tarihli Marbury v. Madison kararı ve bu karar hakkındaki değerlendirmeler için bakınız Turhan FEYZİOĞLU, *Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi (Yabancı Memleketlerde-Türkiye'de)* (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınlarından No:19-1 1951) 163-171.

³¹ Kaboğlu (n 17) 14.

³² Carias (n 30) 193, 194.

³³ Bununla birlikte KKTC'de bazı durumlarda Amerikan modelini andıran hususlar vardır. Verilen kararın sadece tarafları bağladığı durumlar için bakınız makaledeki “Somut Norm Denetiminin Sonuçları”.

³⁴ Turhan (n 2) 278.

Yüksek Mahkemesi, aynı maddenin 3'üncü bendine göre de “*başkan ve dört yargıç ile toplanarak*” Anayasa Mahkemesi görevini yürütmektedir.

KKTC Yüksek Mahkemesi, kendisine yüklenen fonksiyonlar açısından organik bir ayrıma tabi tutulmamış, yargıçların fonksiyonel olarak görevlendirilmesi esas alınmıştır. Fonksiyonel ayrıma tabi tutulan Yüksek Mahkeme üyelerinin ihtisaslaşabilmesi mümkündür. Zira Yüksek Mahkeme, Anayasanın 143/5'inci maddesi uyarınca Yargıtay veya Yüksek İdare Mahkemesinde görev yapacak olan yargıçları her adli yılın başında belirleyebilmekte, ayrıca ihtisaslaşma ve diğer ihtiyaçları gözeterek aynı yargıçları tekrar görevlendirebilmektedir.³⁵

KKTC Anayasasının 146/2 ve 148/2'nci maddeleri uyarınca Anayasa Mahkemesi tarafları dinledikten sonra karar verir. Nitekim KKTC Anayasa Mahkemesi Tüzüğü'nün³⁶ 9-12'nci maddeleri uyarınca Anayasa Mahkemesinin yargılamaları duruşmalı olarak yapılabilmesi; tarafları, tanıkları, bilirkişileri dinlemesi mümkündür. TC Anayasasının 149/6'nci maddesine göreyse Anayasa Mahkemesi norm denetimine ilişkin davaları kural olarak dosya üzerinden inceler; ancak gerek görmesi halinde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir. Nitekim 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 43/1'inci maddesinde de benzer şekilde “*İptal davaları ve itiraz başvurularında dosya üzerinden inceleme yapılır. Mahkeme ayrıca gerekli gördüğü hâllerde, sözlü açıklamalarda bulunmak üzere ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırabilir*” hükmü yer almaktadır.

KKTC Anayasasının 158'inci maddesinin 1'inci bendi uyarınca KKTC Hukuk Dairesinin başkanı olan Başsavcı, aynı maddenin 5'inci bendi gereğince anayasal davalarda devleti temsil eder.

TC Anayasasının 153/1'inci maddesine benzer şekilde KKTC Anayasasının 144/1 ile 150/1'inci maddeleri uyarınca Anayasa Mahkemesinin verdiği kararlar kesin niteliktedir ve verilen kararlar gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

A. Yüksek Mahkeme Üyelerinin Belirlenmesi

Yüksek Mahkeme yargıçlarının atanmaları KKTC Anayasasının geçici 4'üncü maddesi uyarınca halen yürürlükte olan, 9/1976 sayılı *KTFD'de Yargı Yetkisi Kullanan Bağımsız Mahkemelerin Kuruluşu, İşleyişi, Görev ve Yetkileri ve Yargıçların Nitelikleri, Atanmaları, Hakları, Ödevleri ve Diğer Hususlar İle İlgili Yasanın*³⁷ 7'nci ve 8'inci maddeleri uyarınca

³⁵ Necatigil (n 10) 119-120.

³⁶ Orijinal adı 1997 Anayasa Mahkemesi Tüzüğü'dür. Tüzüğün tam metni için bakınız <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/showtuzuk2.aspx>>, Erişim Tarihi: 28.06.2024.

³⁷ Bu yasanın tam metni için bakınız <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>>, Erişim Tarihi: 30.04.2024.

yapılmaktadır. Buna göre Yüksek Mahkeme yargıçları, Yüksek Adliye Kurulu tarafından 65 yaşını doldurmamış, Kıbrıs'ta en az 15 yıl avukat olarak icrai meslek yapmış olanlar arasından (icrai meslek yargıçlık veya savcılık veya askeri savcılık görevindeki hizmeti de kapsar) atanırlar. KKTC Anayasasının 141/6'ncı maddesi uyarınca, “*Yüksek Mahkeme başkan ve yargıçlarının atanmaları Cumhurbaşkanı tarafından onaylanır*”.

9/1976 sayılı Kanununun 8/1'inci maddesi uyarınca, “*Yüksek Mahkeme Başkanı, yüksek mahkeme yargıçları arasından atanır*”.

B. Yüksek Mahkeme Üyelerinin Görev Süresi ve Üyeliklerinin Sona Ermesi

KKTC Anayasasının 138/2'nci maddesi uyarınca “*Yüksek Mahkeme Başkanı ve yargıçları altmış beş yaşını bitirinceye kadar görev yaparlar*”. Belirtmek gerekir ki, bu hak sadece Yüksek Mahkeme yargıçlarına tanınmış olup aynı maddeye göre diğer yargıçlar altmış yaşını bitirinceye kadar görev yapabilirler.

9/1976 sayılı Kanununun 12'nci maddesi uyarınca “*Yüksek Mahkeme Başkan veya herhangi bir yargıcının ölümü, emekliye ayrılması, istifa etmesi veya görevine son verilmesi*³⁸ halinde makamı boşalır. Yüksek Mahkeme Başkan veya herhangi bir yargıcının makamının boşalması veya boş bulunması halinde, Yüksek Adliye kurulu yeni bir atama yapar”.

IV. KANUNLARIN ANAYASAYA UYGUNLUĞUNUN YARGISAL DENETİMİ

Kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi, bu denetimin yapıldığı zamana göre önleyici (*a priori*) denetim ve düzeltici (*a posteriori*) denetim olmak üzere ikiye ayrılır.

Önleyici denetim, yasama organı tarafından kabul edilen bir kanunun, devlet başkanınca resmi gazetede yayınlanmasından ve dolayısıyla yürürlüğe girmesinden önce yapılan anayasaya uygunluk denetimidir; düzeltici denetim, kanunun resmi gazetede yayınlanmasından ve dolayısıyla yürürlüğe girmesinden sonra yapılan bir denetimdir.³⁹

Sadece düzeltici denetime izin veren, önleyici denetime imkân tanımayan TC Anayasasının aksine, KKTC Anayasası her iki denetim tarzını birlikte öngördüğünden inceleme önleyici ve düzeltici denetim başlıkları altında ayrı ayrı yapılacaktır.

A. Önleyici Denetim

Önleyici denetim, KKTC Anayasasının “*Yasaların Anayasaya Aykırılığı Konusu*” başlıklı 146'ncı maddesinde düzenlenmiştir. Madde başlığı, madde içeriğiyle tam olarak uyumlu olmayıp, önleyici ve düzeltici tüm denetim türlerini birlikte içerdiği izlenimini verecek şekilde kaleme alınmıştır. Ayrıca madde başlığı, bu maddedeki anayasaya aykırılığın

³⁸ Yüksek Mahkeme yargıçlarının görevlerine son verilmesi halleri, 9/1976 sayılı Kanunun “*Yüksek Mahkeme Yargıçlarının Görevlerine Son Verilmesi ve Disiplin Konularına İlişkin Konular*” başlıklı 11'inci maddesinde düzenlenmiştir.

³⁹ Gözler (n 22) 457, 458.

konusunun “yasa” ile sınırlı olduğu izlenimini oluştursa da 146’ncı maddenin konusunu “yasalar ve Cumhuriyet Meclisi kararları” oluşturmaktadır.

KKTC Anayasasının 146’ncı maddesinin bir benzeri Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının⁴⁰ 140’inci maddesinde (belirtmek gerekir ki, söz konusu Anayasanın 141’inci ve 142’nci maddelerinde, önleyici denetimin farklı hallerine de yer verilmiştir) bulunmaktadır. Keza benzer bir madde KTFD Anayasasının⁴¹ 112’nci maddesinde de yer almıştır.

KKTC Anayasası büyük ölçüde Türkiye Cumhuriyeti Anayasasından esinlenerek hazırlanmış⁴² olmasına rağmen 146’ncı maddede yer alan hükmün bir benzeri TC Anayasasında yer almamaktadır. KKTC Anayasasında önleyici denetime ilişkin bir düzenlemenin yer almasının nedeni, kanaatimizce Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasında benzer bir düzenlemenin yer almasıdır. Kıbrıs Cumhuriyeti’nde azınlıkta kalan Kıbrıs Türk halkına etkin bir söz hakkı veren⁴³ Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Türk ve Rum toplulukları arasında hassas bir denge inşa etmişti. Bu nedenle anayasaya aykırı ve dolayısıyla bu hassas dengeye zarar verebilecek kanunların yürürlüğe girmesi daha en baştan önlenmek istenmişti. KKTC Anayasası, anayasa yargısı alanında Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasından bir hayli etkilenmesi nedeniyle, önleyici denetim mekanizmasına bünyesinde yer vermiştir.

1. Yetki

KKTC Anayasasının 146/1’inci maddesine göre, “*Cumhurbaşkanı, bir yasayı veya herhangi bir yasanın herhangi belli bir kuralını veya Cumhuriyet Meclisinin herhangi bir kararını yayımlamadan önce, bu Anayasanın herhangi bir kuralına aykırı veya ona uygun olup olmadığı konusunda görüşünü bildirmek üzere Anayasa Mahkemesine sunabilir*”.

KKTC Anayasasına göre, önleyici denetim mekanizmasını harekete geçirebilecek tek yetkili Cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanından başka herhangi bir kişi veya kurumun bu konuda bir yetkisi bulunmamakla birlikte; siyasi partilerin, çeşitli baskı gruplarının⁴⁴ veya toplumun farklı kesimlerinin, çeşitli yollarla Cumhurbaşkanı bu hususta etkilemesi ve

⁴⁰ Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının tam metni için bakınız Vehbi Zeki Serter, *Adım Adım ... Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)* (Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları 2014) 516-603. Ayrıca bakınız <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>>, Erişim Tarihi: 01.05.2024.

⁴¹ KTFD Anayasasının tam metni için bakınız <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>>, Erişim Tarihi: 01.05.2024.

⁴² KKTC AYM, 6/06 (D.4/2006), T 30.11.2006 (KKTC Anayasa Mahkemesinin kararları için bakınız www.mahkemeler.net/kararlar/anayasa_mahkemesi). Ayrıca KKTC Anayasa Mahkemesinin, anayasa hukuku açısından Türkiye hukukundan etkilendiğine dair görüşler için bakınız Ekinci (n 7) 725; Dayıoğlu (n 10) 73; Necatigil (n 9) 141.

⁴³ İsmail (n 6) 69.

⁴⁴ Baskı grupları hakkındaki değerlendirmeler için bakınız Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş* (57. bs, BB101 Yayınları 2018) 207 ve devamı.

harekete geçirmesi mümkündür. Belirtmek gerekir ki, KKTC'de Cumhurbaşkanları zaman zaman bu yetkilerini kullanmaktadırlar.⁴⁵

Cumhurbaşkanının bu madde kapsamındaki yetkisini kullanırken Başsavcılık görüşünü alması bir gelenek haline gelmiş olup bir konunun Anayasanın 146'ncı maddesi yoluyla Anayasa Mahkemesine götürülmesinde Başsavcılık görüşü önem arz etmektedir.⁴⁶

2. Konu

Cumhurbaşkanının KKTC Anayasasının 146'ncı maddesi kapsamındaki yetkisinin konusu, yasa ve Cumhuriyet Meclisi kararları ile sınırlıdır. Cumhurbaşkanı bu yetkisini ilgili yasa veya kararı yayımlamadan önce kullanabilir. Bu demektir ki Cumhurbaşkanı, yayımlama yetkisinin bulunmadığı metinler konusunda Anayasa Mahkemesine başvuramaz. Yasaları yayımlama yetkisi KKTC Anayasasının 94'üncü maddesi gereğince Cumhurbaşkanına ait olduğundan bu konuda herhangi bir sorun veya tereddüt yoktur. Ancak meclis kararlarının tümünü yayımlama yetkisi Cumhurbaşkanına ait değildir. Bu nedenle Cumhurbaşkanı, KKTC Anayasasının 95'inci maddesi gereğince yayımlama yetkisi bulunan meclis kararlarının anayasaya uygunluğu konusunda Anayasa Mahkemesine başvurabilir.⁴⁷ Dolayısıyla Cumhurbaşkanı tüm yasalar için yayımlamadan önce bu yola başvurabilirken, Anayasanın 95/1,3'üncü maddesinde sayılan ve yayımlama yetkisinin bulunmadığı meclis kararları için bu yola başvuramaz. Aksi ifadeyle Cumhurbaşkanı, KKTC Anayasasının 95/1,3'üncü maddesinde sayılan meclis kararları dışındaki kararlar için, bu kararları yayımlamadan önce Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

3. Süre

KKTC Anayasasının 94/4'üncü maddesi uyarınca, Cumhurbaşkanı Anayasanın 146'ncı maddesindeki önleyici denetim konusundaki yetkisini kullanmak isterse, ilgili kanun veya meclis kararının kendisine gelmesinden itibaren on beş gün içinde bu yetkisini kullanmalıdır. Bu süre Anayasanın 94/1'inci maddesindeki düzenlemeyle uyumludur. Zira bu düzenlemeye göre "*Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisince kabul edilen yasaları on beş gün içinde Resmi Gazete'de yayımlar. Yayımlanmasını uygun bulmadığı yasaları bir daha görüşülmek üzere gerekçesi ile birlikte aynı süre içinde Cumhuriyet Meclisine geri gönderir*". Dolayısıyla Cumhuriyet Meclisince kabul edilen kanun karşısında Cumhurbaşkanının on beş gün içerisinde olmak kaydıyla, söz konusu kanunu yayımlamak, Cumhuriyet Meclisine geri göndermek ve 146'ncı maddedeki önleyici denetim mekanizmasına başvurmak şeklinde üç yetkisi bulunmaktadır.

⁴⁵ KKTC AYM, 7/2017 ve 8/2017 (D.3/2018), T 14.05.2018; 6/2017 (D.2/2018), T 20.04.2018; 2/2017 (D.11/2017), T 13.11.2017; 11/2016 (D.4/2016), T 05.08.2016; 17/2012 (D.4/2012), T 27.12.2012 ve 25/09 (D.1/2010), T 22.04.2010.

⁴⁶ Necatigil (n 9) 119.

⁴⁷ Necatigil (n 9) 119.

4. Anayasa Mahkemesinin Önleyici Denetimi ve Sonuçları

KKTC Anayasasının 146/2'nci maddesi uyarınca “*Anayasa Mahkemesi, bu maddenin (1). fıkrası gereğince kendisine sunulan her konuyu inceler ve Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Meclisi adına ileri sürülen iddiaları dinledikten sonra, konu hakkındaki görüşünü en geç kırk beş gün içinde karara bağlar ve bunu Cumhurbaşkanı yazılı olarak bildirir.*”

Anayasa Mahkemesi, KKTC Anayasasının 146/1'inci maddesi kapsamında getirilmek kaydıyla önüne gelen her konuyu, Anayasanın herhangi bir kuralına aykırı veya ona uygun olup olmadığı konusunda, yani şekil ve esas bakımından incelemek ve bu konudaki görüşünü en geç kırk beş gün içinde karara bağlayarak Cumhurbaşkanı yazılı olarak bildirmek zorundadır. Kanaatimizce kırk beş günlük süre, Anayasa Mahkemesinin önüne gelen konuda karar vermek için kullanabileceği süre olup verilen kararın Cumhurbaşkanı yazılı olarak bildirilmesi bu süreye dahil değildir. Bununla birlikte verilmiş bir kararın Anayasa Mahkemesinde bekletilemeyeceği, bir an önce Cumhurbaşkanlığına gönderilmesi gerektiği de açıktır. Önleyici denetim mekanizması açısından kısıtlayıcı ve uzun olmayan bir süre sınırlamasının getirilmesi, Cumhuriyet Meclisi tarafından kabul edilmiş bir kanunun yürürlüğe girip girmeyeceği hususunun uzun sürede askıda kalmaması bakımından yerinde bir düzenlemedir.

KKTC Anayasasının 146/2'nci maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi görüşünü oluşturmadan önce Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Meclisi adına ileri sürülen iddiaları dinlemek ve dolayısıyla duruşma açmak zorundadır. Duruşmada Cumhurbaşkanı Anayasanın 158/5'inci maddesi uyarınca Başsavcı temsil eder.

KKTC Anayasasının 146/3'üncü maddesi uyarınca “*Anayasa Mahkemesi bir yasa, karar veya onun herhangi bir kuralının Anayasanın herhangi bir kuralına aykırı olduğu veya ona uygun olmadığı görüşünde ise, söz konusu yasa, karar veya kural Cumhurbaşkanı tarafından yayımlanmaz ve gerekçesi ile birlikte Cumhuriyet Meclisine geri gönderilir.*”

Anayasa Mahkemesinin, 146'ncı madde kapsamında önüne gelen bir konuda iki seçeneği vardır. Birincisi, ilgili yasanın veya meclis kararının Anayasaya aykırı olmadığına karar vermesi halidir. Bu durumda kanaatimizce, Cumhurbaşkanı ilgili kanunu veya meclis kararını yayımlamak zorunda değildir. Zira Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesince anayasaya aykırı bulunmayan söz konusu kanunu veya meclis kararını, Anayasanın 94/1 ve 95/2'nci maddeleri uyarınca “herhangi bir nedenle” bir daha görüşülmek üzere, gerekçesi ile birlikte Cumhuriyet Meclisine geri gönderebilir. Cumhurbaşkanının meclise geri gönderme yetkisi anayasaya aykırılık gerekçesiyle sınırlı olmayıp, ilgili yasa veya meclis kararının yerinde olmadığı, eksik olduğu gibi gerekçelere de dayanabilir. Ancak bu durumda Cumhurbaşkanının geri gönderme yoluna başvurması halinde, kanaatimizce söz konusu yasa veya meclis kararının kendisine ilk defa geldiği tarihten, bunları Anayasa Mahkemesine gönderdiği tarih ve ayrıca Anayasa Mahkemesince bunlar hakkındaki görüşün bildirilmesi de

dahil olmak üzere toplamda on beş günlük süreyi ihlal etmemesi gereklidir. Zira Anayasanın 94/1 ve 95/2'nci maddeleri uyarınca Cumhurbaşkanı, yasaları ve yayımlamaya yetkisinin bulunduğu meclis kararlarını ya 15 gün içinde yayımlar ya da aynı süre içerisinde Cumhuriyet Meclisine geri gönderir. Sonuç olarak bu durumda, Cumhurbaşkanı ilgili yasayı veya meclis kararını teorik olarak meclise iade edebilirse de pratikte bu husus kısıtlı zaman dilimi nedeniyle pek mümkün değildir.

Anayasa Mahkemesinin, 146'ncı madde kapsamında önüne gelen bir konudaki ikinci seçeneği ise, ilgili yasanın veya meclis kararının veya onun herhangi bir kuralının Anayasanın herhangi bir kuralına aykırı olduğuna veya ona uygun olmadığına karar vermesidir. Bu durumda söz konusu yasa, karar veya kural Cumhurbaşkanı tarafından yayımlanamaz ve gerekçesi ile birlikte Cumhuriyet Meclisine geri gönderilir. Bu halde Cumhurbaşkanının herhangi bir takdir yetkisi bulunmayıp, söz konusu yasa veya meclis kararını gerekçesi ile birlikte meclise iade etmek zorundadır.

Anayasanın 146/4'üncü maddesi uyarınca, *“Bu şekilde geri gönderilen yasa, karar veya kural hakkında 94. maddenin geri gönderme ile ilgili kuralları uygulanmaz”*. Yani söz konusu aykırılıklar giderilmeden, ilgili yasa veya meclis kararı aynı şekilde veya değiştirilerek kabul edilemez.⁴⁸

Kanaatimizce Cumhurbaşkanı, KKTC Anayasasının 146'ncı maddesi yoluyla anayasaya aykırılığının tespit edilmesi nedeniyle Cumhuriyet Meclisine gönderdiği bir yasanın, anayasaya aykırılık durumu giderilerek yeniden önüne gelmesi halinde de Anayasanın 94/1'inci maddesindeki *“yayımlanmasını uygun bulmadığı yasaları bir daha görüşülmek üzere gerekçesi ile birlikte on beş gün içinde Cumhuriyet Meclisine geri gönderme”* yetkisini kullanabilecektir. Zira Cumhurbaşkanı ilgili yasayı yerinde olmadığı, eksik olduğu gibi gerekçelerle de iade edebilir.

B. Düzeltici Denetim

Yürürlüğe girmiş normlar üzerinde yapılan düzeltici denetim; soyut norm denetimi ve somut norm denetimi olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. KKTC Anayasası TC Anayasası gibi her iki düzeltici denetim şekline de yer verdiğinden, bu denetim halleri, iki başlık altında ayrı ayrı incelenecektir.

1. Soyut Norm Denetimi (İptal Davası)

Soyut norm denetimi, anayasanın yetki verdiği bazı kişi veya organların, bir kanunun iptali için Anayasa Mahkemesinde dava açmaları neticesinde gerçekleştirilen, anayasaya aykırılık iddiası ve denetiminin herhangi bir dava veya somut olayla ilgili olmadığı, soyut olarak gerçekleştirildiği denetim türüdür.⁴⁹ Soyut norm denetimi, KKTC Anayasasının “iptal

⁴⁸ Attila Özer, *Türk Cumhuriyetlerinin Hukuki Yapısı (Yasama-Yürütme-Yargı)* (Turhan Yayınları 2008) 14.

⁴⁹ Özbudun (n 16) 395.

davası” başlıklı 147’nci maddesinde düzenlenirken,⁵⁰ Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 137’nci ve 138’inci maddelerinde, KTFD Anayasasının ise 113’üncü maddesinde yer almıştır.

a. Yetki

KKTC Anayasasının 147/1’inci maddesine göre, iptal davası açmaya yetkili olanlar; Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisinde temsil edilen siyasal partiler, siyasal gruplar⁵¹ ve en az dokuz milletvekili⁵² veya kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda diğer kurum, kuruluş veya sendikalardır.

TC Anayasasının 150’nci maddesi ile iptal davası açma yetkisini cumhurbaşkanına, TBMM’de en fazla üyeye sahip iki parti grubuna ve meclis üye tamsayısının en az beşte birine verdiği dikkate alındığında; KKTC Anayasasının iptal davasını açabilecekler konusunda son derece esnek davrandığı görülmektedir.

Nitekim milletvekili sayısında herhangi bir alt sınır getirilmeksizin Cumhuriyet Meclisi’nde temsil edilen tüm siyasal partilere iptal davası açma hakkı verilmesiyle, bir milletvekiliyle olsa dahi bir siyasal parti çatısı altında mecliste temsil edilen tüm toplum kesimlerine bu hak tanınmış olmaktadır. Bu sayede toplumun azınlıkta kalan farklı kesimleri aleyhine yapılması muhtemel anayasaya aykırı kanunların yürürlükte kalması önlenecek, bu durum ise çoğulcu demokrasi anlayışının⁵³ gerçekleşmesi bağlamında önemli bir işlev görecektir. Seçimleri kaybeden veya azınlıkta olmaları nedeniyle seçimleri ve dolayısıyla kanun yapacak çoğunluğu kazanmaları asla mümkün olmayan toplum kesimlerini mecliste temsil eden siyasi partilere iptal davası açma hakkının verilmesi, kanun yapma sürecinde bu kesimlerin haklarının dikkate alınmasında da etkili olacaktır. Bu şekilde kaybedenler karar alma sürecinden dışlanmayacak, demokrasinin temel anlamı da ihlal edilmeyecektir.⁵⁴ Oysaki, iptal davası açma hakkını TBMM’de en fazla üyeye sahip iki parti grubuna veren TC Anayasasına

⁵⁰ İptal davasını andıran bir diğer yol “*Organlar arasında yetki uyumsuzluğu*” başlığıyla KKTC Anayasasının 145’inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre “*Devlet organları arasındaki kuvvet veya yetki uyumsuzluk veya itirazlarına dair herhangi bir konu hakkında, Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi veya uyumsuzluk veya itirazla ilgili olmaları halinde devletin diğer herhangi bir organının başvurusu üzerine, Anayasa Mahkemesi başvuru konusu yasanın kuvvet veya yetki olmaksızın kabul edildiği sebebine dayanarak hükümsüz olduğuna karar verebilir*”.

⁵¹ KKTC Anayasasının 81/4’üncü maddesine göre “*siyasal parti grupları en az beş üyeden oluşur*”.

⁵² KKTC Anayasasının 77’nci maddesi uyarınca Cumhuriyet Meclisi’nin elli milletvekilinden oluştuğu dikkate alındığında, iptal davası açmak için aranan 9 milletvekili, meclis üye tamsayısının %18’ine tekabül etmektedir. Bu oran TC Anayasasının 150’nci maddesi uyarınca meclis üye tamsayısının beşte biri, yani %20’sidir. Her iki Anayasa iptal davası açma yetkisini milletvekillerine vermekle birlikte, KKTC Anayasası TC Anayasasına kıyasla milletvekillerinin işini oransal olarak bir nebze de olsa kolaylaştırmıştır.

⁵³ Çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasi anlayışları hakkındaki açıklamalar için bakınız Gözler (n 22) 264-268; Kapani (n 29) 169-173.

⁵⁴ Arend Lijphart, *Demokrasi Modelleri* (Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları) (Güneş Ayas/Utku Umut Bulsun, 2. bs, İthaki Yayınları 2016) 53.

göre, muhalefet partilerinin siyasal parti grubu sıfatlarıyla iptal davası açmaya yetkili olamama ihtimalleri mevcuttur. Zira bugün uygulanmakta olan cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ve partiler arasındaki ittifaklar nedeniyle, cumhurbaşkanı seçilen kişiyi destekleyen ittifak partilerinin yapılacak milletvekili seçimlerinde TBMM'de en fazla üyeye sahip ilk iki parti olmaları ihtimal dahilindedir. Bu durumun gerçekleşmesi halinde bir muhalefet partisi için iptal davası açmada gidilebilecek tek yol, meclis üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki milletvekilliğini yapılacak seçimlerde tek başına elde etmek veya bu sayıyı mecliste temsil edilen diğer partilerle anlaşarak sağlamaktır. TC Anayasasının iptal davası açabilme konusunda muhalefeti karşı karşıya bırakma olasılığı bulunan bu düzenlemesinin çoğulcu demokrasi ilkeleriyle uyumlu olmadığı ise ortadadır.

KKTC Anayasasının herhangi bir alt sınır getirmeksizin Cumhuriyet Meclisinde temsil edilen tüm siyasal partileri iptal davası açma konusunda yetkilendirmesinin, radikal veya küçük partileri sayısal güçlerine oranla daha etkili hale getirebileceği de⁵⁵ bir gerçektir.

KKTC Anayasasının, iptal davası açma hususunda “*kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda diğer kurum, kuruluş veya sendikalar*”a da hak tanınması çoğulcu demokrasi anlayışına uygun bir düzenlemedir. KKTC Anayasa Mahkemesine iptal davasıyla başvuranların çoğunluğunun çeşitli kurum ve kuruluşlar olması, anayasanın bu düzenlemesinden son derece aktif olarak yararlandığını göstermektedir.⁵⁶ Nitekim KKTC Anayasa Mahkemesinin, Anayasanın 147'nci maddesi kapsamında 2019 yılında karar verdiği üç davanın tümünün;⁵⁷ 2020 ve 2021 yıllarında karar verdiği toplam yedi davadan dördünün;⁵⁸ 2022 ile 2023 yıllarında karar verdiği toplam altı davadan üçünün⁵⁹ davacısı sivil toplum örgütleridir.

Belirtmek gerekir ki, TC Anayasasının 148/2'nci maddesinin 2'nci cümlesi ile kanunların şekil bakımından anayasaya aykırılıkları iddiasıyla sadece Cumhurbaşkanı ve TBMM üyelerinin beşte biri tarafından iptal davası açılabilmesi ifade edilerek bu konuda yetki verilen kişiler kısıtlanmıştır. KKTC Anayasası ise esas ve şekil denetimi bakımından farklı bir düzenleme öngörmemiş, dolayısıyla bu alanda da TC Anayasasına göre iptal davası açabilecekler hususunda daha esnek davranmıştır.

⁵⁵ Bülent Tanör, *İki Anayasa* (5. baskıdan tıpkı basım, Oniki Levha Yayınları 2019) 45.

⁵⁶ Ulusoy (n 11) 14.

⁵⁷ KKTC AYM, 7/2019 (D.3/2019), T 29.07.2019; 4/2017 (D.2/2019), T 27.06.2019 ve 12/2016 (D.1/2019), T 28.02.2019.

⁵⁸ KKTC AYM, 7/2018 (D.1/2020), T 11.02.2020; 2/2018 (D.3/2021), T 15.04.2021 tarihli; 16/2020 (D.4/2021), T 17.06.2021 ve 7/2021 (D.5/2021), T 24.06.2021.

⁵⁹ KKTC AYM, 7/2020 (D.2/2022), T 21.06.2022; 11/2023 (D.3/2023), T 28.09.2023; 5/2023 (D.2/2023), T 05.07.2023 (bu kararda davacının dava ehliyeti bulunmadığından istidanın reddine karar verilmiştir).

b. Konu

TC Anayasasının 148/1 ve 150'nci maddeleri uyarınca kanunların, cumhurbaşkanlığı kararnemelerinin ve TBMM içtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin iptali istenebilirken; KKTC Anayasasının 147'nci maddesi kapsamında iptal davasına konu olabilecek metinler “*yasa, kararname, tüzük, Cumhuriyet Meclisi İçtüzüğü, Cumhuriyet Meclisi kararı, yönetmelik veya bunların herhangi bir kuralı*”dır. Dolayısıyla KKTC Anayasası, normlar hiyerarşisinde kanunların da altında yer alan tüzük, yönetmelik gibi düzenleyici idari işlemlerin ve hatta meclis kararlarının anayasaya aykırılıkları halinde hukuk düzeninde varlıklarını devam ettirmelerini istememiş, bunları da iptal davasına konu yapmıştır.

Anayasada değişiklik yapan kanunların da bir kanun olduğu dikkate alındığında, bu tür kanunların iptal davasına konu olup olamayacağı üzerinde durulması gerekli bir konudur. Doktrinde, anayasa değişiklik tekliflerinin ve bunların kabulünün diğer kanunlardan daha nitelikli bir çoğunluk oyunu gerektirdiği, bu tür tekliflerin ivedilikle görüşülemediği, ancak bu hususlar haricinde kanunların görüşülmesi ve kabulüne ilişkin kuralların anayasa değişiklik tekliflerinde de uygulanacağı, anayasada değişiklik yapan kanunların Anayasa Mahkemesince denetlenmesini yasaklayan herhangi bir kural bulunmamasına karşın, bu tür kanunların esas bakımından değil, sadece şekil bakımından denetlenebileceği, KKTC Anayasasının 162'nci maddesine uygun olarak yapılan anayasa değişikliklerinin normlar hiyerarşisinde diğer anayasa hükümlerine eşit bir statüye sahip olduğu, bu statüye sahip bir normun anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptal davasına konu yapılamayacağı belirtilmiştir.⁶⁰ Buna karşın, KKTC Anayasasında şekil ya da esas bakımından denetim gibi ayrımların öngörülmediği, anayasa değişikliklerinin denetlenmesini yasaklayıcı bir hüküm de bulunmadığı, dolayısıyla anayasayı değiştiren kanunların da Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olabileceği de ileri sürülmüştür.⁶¹

Kanaatimizce, anayasanın öngördüğü şekil kurallarına uyularak yapılmış bir anayasa değişikliği, normlar hiyerarşisinde anayasanın diğer hükümlerine denk bir statüye sahip olacağından, bu statüye sahip bir metnin anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptal davasına konu yapılamaması gerekir. Anayasa değişikliklerinin sadece şekil bakımından denetlenebileceğini belirten TC Anayasasının 148/1'inci maddesinin 2'nci cümlesine benzer bir düzenleme KKTC Anayasasında mevcut değilse de anayasada öngörülen şekil kurallarına uygunluk açısından yapılacak denetim haricinde esas denetimine izin verilmesi halinde, yapılacak pek çok değişiklik haliyle anayasanın herhangi bir hükmüne aykırı olabileceğinden, bu durum anayasa

⁶⁰ Necatigil (n 10) 135.

⁶¹ Ulusoy (n 11) 14.

değişikliğini neredeyse imkansız hale getirecektir. Bu nedenle anayasa değişiklikleri bakımından esas denetiminin yapılamaması gerektiği düşüncesindeyiz.⁶²

KKTC Anayasasının 9'uncu maddesi uyarınca "*anayasanın* (devletin şeklini ve niteliklerini belirten) *1'inci maddesi*, (devletin bütünlüğünü ve resmi dilini zikreden) *2'nci maddesinin 1'inci ve 2'nci fıkraları ile* (egemenliğe ilişkin) *3'üncü maddesi*" değiştirilemez ve değiştirilmesi önerilemez. KKTC Anayasasının "anayasanın değiştirilmesi" başlıklı 162/1'inci maddesinin son cümlesinde "*9'uncu madde kurallarının saklı tutulduğu*" da ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu maddelere ilişkin değişiklik içeren kanun tekliflerinin, anayasanın değiştirilmesine ilişkin teklif ve oylama kurallarına tabi olmayacağı, bu maddelerin değiştirilmesine ilişkin teklif ve oylamaların KKTC Anayasasının 9'uncu ve 162/1'inci maddeleri uyarınca daha en başta şekil açısından anayasaya aykırı olacağı, ayrıca bir esas denetimine de gerek olmayacağı kanaatindeyiz.⁶³ Zira bu maddeler hakkındaki değişiklik teklifi dahi KKTC Anayasası tarafından yasaklanmıştır.

KKTC Anayasasının 90/5'inci maddesi uyarınca "*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar yasa hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi olarak görev yapan Yüksek Mahkemeye başvurulamaz*". TC Anayasasının 90/5'inci maddesinin 1'inci ve 2'nci cümleleri içeriği ile bire bir aynı olan bu hüküm nedeniyle, uluslararası antlaşmalar yasa hükmünde olmalarına rağmen anayasaya uygunlukları denetlenemeyecektir.

KKTC Anayasa Mahkemesi 2003 tarihli bir kararında,⁶⁴ "*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin iç hukuk haline gelmiş uluslararası bir sözleşme veya diğer herhangi bir yasa statüsünde kabul edilip uygulanması gerektiğini, anayasa gibi bir üst norm olmadığını, bir yasanın Sözleşmeye aykırılığını öne sürerek Anayasa Mahkemesine gelmenin mümkün olmadığını*", böylece uluslararası sözleşmelerin yasa ile eşit düzeyde olduğunu ifade ederken; 2006 tarihli başka bir kararında,⁶⁵ "*KKTC'de usulüne göre yürürlüğe konmuş uluslararası antlaşmaların Anayasa'ya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamayacağını, bunların Anayasa ile aynı seviyede ve diğer yasalardan üstün olduğunu*" belirtmiştir.

Kanaatimizce usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmelerin anayasaya aykırılığının ileri sürülememesi, söz konusu sözleşmeleri anayasayla eş düzeye getirmemektedir. Anayasanın açık hükmü karşısında bu sözleşmeler yasa düzeyinde olup bu nedenle KKTC Anayasa Mahkemesinin 2006 tarihli kararının yerinde olmadığını

⁶² Bu yöndeki tartışmalar için bakınız Gözler (n 22) 464-467.

⁶³ 1982 Anayasasında değiştirilmesi yasaklanmış maddelerin değiştirilmesi halinde bu değişikliklerin yargısal denetimi hakkındaki görüşler için bakınız Onar (n 23) 156-164.

⁶⁴ KKTC AYM, 24/2002 (D.4/2003), T 26.06.2003.

⁶⁵ KKTC AYM, 3/2006 (D.3/2006), T 21.06.2006.

düşünmekteyiz.⁶⁶ Keza KKTC Anayasasında, TC Anayasasının 90/5'inci maddesinin 3. cümlesinde belirtildiği gibi usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmaların kanunlardan aynı konuda farklı hüküm içermeleri halinde uluslararası antlaşmaların esas alınacağına ve dolayısıyla kanunlardan üstün olduklarına dair istisnai bir hüküm de bulunmamakta; usulüne göre yürürlüğe konulmuş tüm uluslararası antlaşmalar yasa hükmünde ve dolayısıyla yasalarla eş düzeyde kabul edilmektedir.

KKTC Anayasasının 147'nci maddesine göre iptal davasına konu olabilecek normlardan bir tanesi de “kararnameler”dir. Bu bağlamda KKTC Anayasasının 108'inci maddesinde düzenlenen “bakanlıkların kurulmasına/kaldırılmasına ilişkin kararnameler”, 112'nci maddesinde düzenlenen “yasa gücünde kararnameler” ile 128'inci maddesinde düzenlenen “olağanüstü durum ve sıkıyönetim süresince çıkarılan yasa gücünde kararnameler” iptal davasına konu olabileceklerdir.⁶⁷ Görüldüğü üzere KKTC Anayasasına göre, TC Anayasasının 148/1'inci maddesindeki düzenlemenin aksine olağanüstü hallerde (ve sıkıyönetim süresince) çıkarılan yasa gücünde kararnameler de iptal davasına konu olabilmekte, bu konuda yasaklayıcı bir düzenleme anayasada bulunmamaktadır.

KKTC Anayasasının 95/4'üncü maddesi uyarınca, Cumhuriyet Meclisi'nin sadece “milletvekilliğinin sona ermesine”, “yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına” ve “olağanüstü durum ve sıkıyönetim” kararlarına karşı iptal davası açılabilen olup diğer kararlarına karşı Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak mümkün değildir. KKTC Anayasası bu hükmüyle, Cumhuriyet meclisinin diğer kararlarına karşı iptal davası açılmasını açık bir şekilde yasaklamıştır.

c. Süre

KKTC Anayasasının 147/2'nci maddesi uyarınca “*Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen norm veya kararın Resmi Gazete’de yayımlanmasından başlayarak doksan gün sonra düşer*”. Dolayısıyla, iptal davası açmaya yetkili kişi veya kurumların, iptali istenen norm ya da kararın, resmi gazetede yayımlanmasından itibaren doksan gün içerisinde iptal davasını açmaları gereklidir. KKTC Anayasasının dava açma süresini, bu süreyi 151'inci maddesinde altmış gün olarak düzenleyen TC Anayasasından daha uzun düzenlemesi, anayasaya aykırı düzenlemelerin hukuk düzeninde yer almalarını önlemek bağlamında imkanları geniş tutmak istediğinin bir diğer göstergesidir. Keza TC Anayasası 148/2'nci maddesinin 3'üncü cümlesinde kanunların şekil bakımından

⁶⁶ Benzer yöndeki görüş için bakınız Ekinci (n 7) 745. Uluslararası antlaşmalar denetlenemese de bu antlaşmaların onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin kanunların anayasaya uygunluğunun şekil denetimiyle sınırlı olarak denetlenebileceğine dair görüş için bakınız Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri* (25. bs, Ekin Yayınları 2020) 281-282.

⁶⁷ Benzer yöndeki görüş için bakınız Necatigil (n 10) 135-137.

anayasaya aykırılıkları iddiasıyla kanunun yayımı tarihinden itibaren on gün içinde iptal davası açılabileceği belirtilerek süre daha da kısıtlanırken; KKTC Anayasasında bu konuda genel kuraldan sapmaya neden olan kısıtlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır.

KKTC Anayasasının “*Mevcut Mevzuatın Geçerliliği ve Bu Mevzuatın Anayasaya Aykırılığı İddiası*” başlıklı geçici 4’üncü maddesinin 1’inci bendi, “*Bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte olan mevzuat, bu Anayasa kurallarına aykırı olmadığı ölçüde yürürlükte kalır*” hükmünü içermektedir. Aynı maddenin 3’üncü bendine göre “*Yürürlükte olan mevzuat hakkında, bu Anayasaya aykırılığı iddiası ile, bu Anayasanın 147. maddesinde belirtilen kişi, kurum ve kuruluşlar, Anayasa Mahkemesinde iptal davası açabilirler. İptal davası açma hakkı, Cumhuriyet Meclisinin göreve başladığı tarihten başlayarak altmış günlük süre sonunda düşer*”.

Cumhuriyet Meclisi, KKTC Anayasasının 81/2’nci maddesine göre, milletvekili genel seçimi sonuçlarının resmi gazetede yayımlanmasından⁶⁸ sonraki onuncu gün, yani 8 Temmuz 1985 tarihinde göreve başladığından,⁶⁹ bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte olan mevzuat hakkında iptal davası açılacak son gün 5 Eylül 1985 tarihi olup dava açma süresi söz konusu tarihin bitiminde sona ermiştir.

d. İptal Davasının Sonuçları

KKTC Anayasasının 150/2’nci maddesine göre, Anayasa Mahkemesince anayasaya aykırı bulunarak iptal edilen norm veya kararlar gerekçeli kararın Resmî Gazete’de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Bununla birlikte aynı maddenin 3’üncü bendine göre Anayasa Mahkemesi, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazete’de yayımlandığı tarihten başlayarak bir yılı geçemez. İptaline karar verilen normun yürürlükten kalkmasının doğal sonucu, verilen iptal kararının neticelerinin herkesi bağlayıcı (*erga omnes*) etki doğurmasıdır. Yine söz konusu maddenin 4’üncü bendine göre Anayasa Mahkemesince verilen iptal kararları geriye yürüyemez, yani geleceğe yönelik (*ex nunc*) etki gösterir. Tüm bu hükümler TC Anayasasının 153/3, 5’inci maddeleri ile paralellik göstermekte olup KKTC Anayasa Mahkemesi iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırmadıkça, anayasaya aykırı olduğundan bahisle iptaline karar verilen bir düzenleme, gerekçeli kararın Resmi Gazete’de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkmakta, bu tarihten önce yürürlükte sayılmakta, geriye dönük sonuçlar doğurmamaktadır.

⁶⁸ 23 Haziran 1985 tarihinde yapılan milletvekilliği seçimi sonuçlarının yayımlandığı KKTC Resmî Gazetesinin 28 Haziran 1985 tarihli nüshası için bakınız <ysk.mahkemeler.net/wp-content/uploads/2019/09/millet1985ss.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2024.

⁶⁹ <<https://cm.gov.ct.tr/gecmisyonetim>>, Erişim Tarihi: 29.06.2024.

2. Somut Norm Denetimi (Defi Yolu)

Somut norm denetimi, bir kanunun herhangi bir mahkemede görülmekte olan davada uygulanması sırasında, mahkemenin kendiliğinden veya tarafların ileri sürmesi üzerine vereceği bir kararla, söz konusu kanunun anayasa aykırılığının gündeme gelmesi neticesinde yapılan anayasaya uygunluk denetimidir.⁷⁰ Burada yargılamayı yapan mahkemeye verilmiş bir yetki bulunmaktadır. Bu yetki neticesinde mahkeme, tarafların ileri sürmesi üzerine veya kendiliğinden harekete geçerek, davada uygulayacağı kanunun anayasaya uygunluğunu veya aykırılığını tespit etmekte, ülkede kabul edilen sisteme göre gereğini yapmaktadır.⁷¹ Zira bu denetimin kaynağı olan ABD modelini kabul etmiş ülkelerde, söz konusu kanunun anayasaya aykırılığına/uygunluğuna davaya bakmakta olan mahkeme karar verirken; Avrupa modelini kabul etmiş Türkiye ve KKTC gibi ülkelerde ise, anayasaya aykırılık meselesi, davaya bakmakta olan mahkeme tarafından Anayasa Mahkemesine iletilmekte, anayasaya aykırılık konusundaki nihai kararı Anayasa Mahkemesi vermektedir.⁷²

Somut norm denetimi, KKTC Anayasasının “*Anayasaya Aykırılık Konusunun Mahkemeler Tarafından Yüksek Mahkemeye İletilmesi*” başlıklı 148’inci maddesinde düzenlenmiştir. Madde başlığındaki “Yüksek Mahkeme” tabiri, gerek maddenin bulunduğu “Anayasa Mahkemesinin Görev ve Yetkileri” başlığını taşıyan üçüncü bölüm başlığıyla, gerekse 148’inci maddenin içeriğiyle uyumlu değildir. Kastedilen “Anayasa Mahkemesi” olarak görev yapan Yüksek Mahkeme olduğuna göre, madde başlığındaki “Yüksek Mahkeme” ifadesi yerine “Anayasa Mahkemesi” ifadesinin kullanılması daha isabetli olurdu.

KKTC Anayasasının 148/1’inci maddesi uyarınca “*İstinaf işlemleri de dahil olmak üzere herhangi bir mahkeme işlemindeki bir taraf, bu işlemin herhangi bir safhasında bu işlemdeki uyumsuzluk konularından herhangi birinin karara bağlanmasında etkisi olabilen herhangi bir yasanın veya kararın veya söz konusu yasa veya kararın herhangi bir kuralının Anayasaya aykırılığını ileri sürebilir ve bunun üzerine mahkeme bu konuyu Anayasa Mahkemesine sunar ve bu konu hakkında Anayasa Mahkemesince bir karar verilinceye kadar söz konusu işlemi durdurur*”.

Somut norm denetimine ilişkin bu düzenlemeye benzer düzenlemeler Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 144’üncü maddesinde, KTFD Anayasasının ise 114’üncü maddesinde yer almıştır.

⁷⁰ Gözler (n 18) 157; Kaboğlu (n 17) 68.

⁷¹ Servet Armağan, ‘Dava Mahkemelerinde Anayasaya Aykırılık Def’i ve Re’sen Sevk’ (1966) 32 [2-4] İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 715, 718-719.

⁷² Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (19. bs, Beta Yayınları 2019) 526; Kaboğlu (n 17) 12-14.

a. Yetki

KKTC Anayasasının 148/1'inci maddesinin ilk cümlesi uyarınca, herhangi bir mahkeme işlemindeki “bir taraf”ın, bu madde uyarınca anayasaya aykırılık iddiasında bulunması mümkündür. Bu maddeye göre ister davalı/davacı, ister sanık/katılan olsun; istinaf işlemleri de dahil olmak üzere herhangi bir mahkeme işlemine “taraf” olan herkes, bu madde uyarınca anayasaya aykırılık iddiasında bulunma hakkına sahiptir. Bu bağlamda, başsavcılık makamı da görülmekte olan davada taraf olarak bu yola başvurabilecektir. Bununla birlikte yargılamayı yapmakta olan mahkemenin uyuşmazlık konularından herhangi birinin karara bağlanmasında etkisi olabilecek bir düzenlemenin anayasa aykırılığını kendiliğinden tespit etmesi halinde re'sen harekete geçmesi ve taraflarca ileri sürülmedikçe anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine müracaat etmesi mümkün değildir. Yani mahkeme bu durumda tarafların talepleriyle bağlıdır ve burada gerçek anlamda bir defî yolu söz konusudur. Davada taraflarca defî ileri sürülmezse, mahkeme re'sen harekete geçerek bu hususu dikkate alamaz.⁷³ Oysaki TC Anayasasının 152/1'inci maddesi uyarınca “*Bir davaya bakmakta olan mahkeme uygulanacak bir kanun veya cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa*” bu durumu Anayasa mahkemesine iletebilmektedir. Dolayısıyla TC Anayasasına göre anayasaya aykırılık halinde mahkemelerin tarafların talebi ile veya re'sen harekete geçmeleri mümkündür. Bu nedenle TC Anayasasının 152'nci maddesinde bir defî değil, itiraz yolu söz konusudur ve bu bağlamda mahkemelerin re'sen harekete geçme konusunda takdir yetkileri bulunmaktadır.

b. Mahkeme ve Görülmekte Olan Dava

TC Anayasasının 152/1'inci maddesine benzer şekilde KKTC Anayasasının 148/1'inci maddesine göre, anayasaya aykırılık iddiası ancak mahkemede⁷⁴ ve bakılmakta olan bir dava⁷⁵ nedeniyle ileri sürülebilecektir. Bu düzenlemeye göre mahkeme niteliğini haiz olmayan bir merci veya makam önünde veya bir mahkemede olsa dahi kesin hükümle neticelenmiş bir davada anayasaya aykırılık iddiasının ileri sürülmesi ve bu iddianın Anayasa Mahkemesine taşınması mümkün değildir.

c. Konu

KKTC Anayasasının 148/1'inci maddesi uyarınca, bir yasa ya da karar veya bunların herhangi bir kuralının anayasaya aykırılığı ileri sürülebilir. Görüldüğü üzere 148'inci madde

⁷³ Teziç (n 21) 247.

⁷⁴ Türk Anayasa Mahkemesine göre “*mahkeme adli, askeri ve idari davalara bakan ve bu davalarda nihai hüküm vermek suretiyle anlaşmazlıkları çözümlleyen her derece mahkemedir*”. AYM, E.1964/51, K.1965/3, T 12.1.1965.

⁷⁵ Sonuçlanmış bir davada somut norm denetimi yapılamayacağına ilişkin bakınız KKTC AYM, 4/2018 (D.4/2019), T 12.12.2019.

uyarınca anayasaya aykırılık iddiasının konusu olabilecek metinler, KKTC Anayasasının 147'nci maddesinde düzenlenen iptal davasının konularına göre bir hayli daraltılmış olup kararname, tüzük, yönetmelik gibi düzenleyici işlemler için 148'inci maddedeki yolun işletilmesi mümkün değildir. KKTC Anayasasının 148'inci maddesine konu olabilecek karar veya yasanın “*uyuşmazlık konularından herhangi birinin karara bağlanmasında etkisinin⁷⁶ olması*” gereklidir. Belirtmek gerekir ki, buradaki “karar” sözcüğü, yasama ve yürütme organlarının kararlarını kapsamakta olup⁷⁷ yargı kararlarının anayasaya uygunluğunun denetlenmesi mümkün değildir.

TC Anayasasının 152/1'inci maddesi uyarınca taraflardan birisinin ileri sürdüğü anayasaya aykırılık iddiasının davaya bakmakta olan mahkemece ciddi olup olmadığı, yani hukuki açıdan savunulabilir, tartışılabilir nitelikte olup olmadığı araştırılmalı, tartışılmalıdır. Bu bağlamda mahkeme, olayda uygulanacak kanun hükmünün anayasaya aykırılığı konusunda ciddi bir şüphenin bulunduğu kanaatine varırsa⁷⁸ konuyu Anayasa Mahkemesine götürebilecektir. Oysaki KKTC Anayasasının 148'inci maddesi uyarınca anayasaya aykırılığı ileri sürülen kuralın anayasaya aykırı olup olmadığı ilgili mahkeme tarafından araştırılmaz. Ancak mahkeme, anayasaya aykırılığı ileri sürülen kuralın davadaki uyuşmazlık konularının karara bağlanmasında etkisi olup olmadığına, uygulanacak kurallar arasında yer alıp almadığına bakabilir.⁷⁹

KKTC Anayasa Mahkemesi 1996 tarihli bir kararında,⁸⁰ “*ilgili mahkemenin, “etkenlik” konusunu incelemesi ve anayasaya aykırılığı iddia edilen kuralın, olaya konu uyuşmazlığın karara bağlanmasında etkisi olduğunu açıkça belirtmesi, bundan sonra konuyu Anayasa Mahkemesine havale etmesi gerektiğini*” belirtmiştir. KKTC Anayasa Mahkemesi aynı kararında, “*ilgili mahkemenin konuyu anayasa mahkemesine havale ederken, etkenlik hususunda bir karar vermemesi üzerine, etkenlik konusunu bizzat inceleyerek karar verebileceğini, etkenlik şartının mevcut olmadığı hallerde ise anayasaya aykırılık hususunda bir inceleme yapmayacağını*” da belirtmiştir.

Davaya bakmakta olan mahkeme, anayasaya aykırılığı ileri sürülen kuralın anayasaya aykırı olup olmadığını araştıramazsa da KKTC Anayasasının 148/1'inci maddesinin 2'nci cümlesine göre, “*Anayasa Mahkemesince herhangi bir yasanın veya kararın veya bunların herhangi bir kuralının Anayasaya aykırılığı konusunda aynı veya benzeri bir konuda daha önce karar verilmişse, konunun Anayasa Mahkemesine iletilmesinin reddine karar verebilir*”. Bu

⁷⁶ KKTC AYM, 26/2014 (D 3/2017), T 31.03.2017.

⁷⁷ Necatigil (n 10) 144.

⁷⁸ Özbudun (n 16) 404.

⁷⁹ KKTC AYM, 4/2015 (D 5/2017), T 20.04.2017; 26/2014 (D.3/2017), T 31.03.2017.

⁸⁰ KKTC AYM, 5/95 (D 4/96), T 30.05.1996.

kural, TC Anayasasının 152/4'üncü maddesinde yer alan, “*Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği ret kararının Resmi Gazete’de yayımlanmasından sonra 10 yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvurulamayacağı*” şeklindeki düzenlemeye benzemekteyse de KKTC Anayasasında herhangi bir süre sınırı yoktur. Ayrıca TC Anayasası, daha önce aynı kanun hükmü için işin esasına girilerek verilen ret kararının bulunması halini Anayasa Mahkemesine başvuruya kesin engel olarak düzenlerken, KKTC Anayasası bu durumda Anayasa Mahkemesine başvurmayı davaya bakmakta olan mahkemenin takdirine bırakmaktadır. Diğer bir ifadeyle TC Anayasasına göre, Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği ret kararları on yıl boyunca aynı kanun hükmü açısından yapılacak anayasaya aykırılık başvurularını engelleyen kesin hüküm niteliğindeki; KKTC Anayasa Mahkemesi kararlarının bu başvuruları engellemek anlamında kesin hüküm niteliği bulunmamakta, takdir davaya bakmakta olan mahkemeye ait olmaktadır.

KKTC Anayasasının 148/1'inci maddesinin 2'nci cümlesindeki bu kuralın amacı aynı veya benzeri bir konuda Anayasa Mahkemesinin sıklıkla meşgul edilmesini önlemektir. KKTC Anayasa Mahkemesi daha önce bir yasa veya kararın anayasaya uygun olduğu yönünde bir karar vermişse, bu konuda istikrarın korunması için bir süre Anayasa Mahkemesine gidilmemesi uygundur. Ancak toplumdaki dinamizm ve değer yargılarındaki değişim, önceden verilen yargı kararlarının da değişmesini gerektirebilir. Yargı kararlarında istikrarı korumak gerekirken, değişime de direnmek gerektiğinden,⁸¹ mahkemelere verilen bu takdir yetkisinin günün ve davanın koşullarına göre değerlendirilerek kullanılması daha doğru olacaktır. Yine belirtmek gerekir ki, maddedeki Anayasa Mahkemesinin iş yükünü azaltmak amacını taşıyan “aynı veya benzer” olma hususunun, mahkemelerin takdir yetkisini arttırarak geniş bir yorum alanı bırakması⁸² eleştiriye açık bir durumdur.

KKTC Anayasa Mahkemesine göre,⁸³ “*anayasaya aykırılığı 148'inci maddeye göre iddia edilen kural, daha önce Anayasa Mahkemesince anayasaya uygun bulunmuşsa, ilgili mahkeme takdir hakkını kullanıp, konunun Anayasa Mahkemesine gönderilmesi istemini reddedebilir. Ancak söz konusu kural daha önce anayasaya aykırı bulunmuşsa, Anayasasının 148/3'üncü maddesi uyarınca kural olarak sadece aykırılık kararı verilen konunun taraflarını bağladığından, bu konuda artık ilgili mahkemenin takdir yetkisi yoktur ve anayasaya aykırılık iddiasını Anayasa Mahkemesine göndermelidir*”.

d. Süre

TC Anayasasının 152/1'nci maddesinde olduğu gibi, KKTC Anayasasının 148/1'inci ve geçici 4/3'üncü maddelerine göre de anayasaya aykırılık konusu, bir süre sınırlaması olmaksızın yargılama sona erene kadar ileri sürülebilir. Nitekim KKTC Anayasa Mahkemesi

⁸¹ Necatigil (n 10) 142-143.

⁸² Ulusoy (n 11) 16.

⁸³ KKTC AYM, 8/99 (D 5/99), T 30.12.1999.

de 2019 tarihli bir kararında,⁸⁴ “*kaza mahkemesi huzurundaki davada, mahkeme tarafından karar verildiği noktada, artık karar verilmesi nedeniyle mahkemenin kararını vermesinde etkili olabilecek bir yasa veya kuralın varlığından söz etmenin mümkün olmadığını, sonuçlanmış bir davada somut norm denetimi yapılamayacağını*” belirtmiştir.

e. Somut Norm Denetiminin Sonuçları

KKTC Anayasasının 148/1’inci maddesinin 1’inci cümlesi uyarınca anayasaya aykırılık iddiası neticesinde, ilgili mahkemenin aykırılık iddiasını Anayasa Mahkemesine iletmesi halinde, Anayasa Mahkemesince bir karar verilinceye kadar yargılama durmakta, dolayısıyla bir bekleme mesele söz konusu olmaktadır. Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin kararını beklemek zorunda olup beklemesi gereken bir süre sınırı bulunmamaktadır. T.C. Anayasasının aynı konuyu düzenleyen 152/3’üncü maddesine göreyse bu konuda beş aylık bir süre öngörülmüştür. Bu maddeye göre Anayasa Mahkemesinin işin kendisine gelişinden itibaren beş ay içinde karar vermemesi halinde, ilgili mahkemenin davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırması gereklidir.

KKTC Anayasasının 148/2’nci maddesine göre, “*Anayasa Mahkemesi kendi kararına sunulan bir konuyu, tarafları dinledikten sonra inceler ve kararını verir. Alınan karar konuyu sunan mahkemeye bildirilir*”. Bu maddeye göre anayasaya aykırılık iddiasının neticelendirilebilmesi için öncelikle tarafların dinlenilmesi gereklidir. Bu ise duruşma yapılmasını gerekli kılmaktadır. Yapılacak duruşmada anayasaya aykırılık iddiasında bulunan taraflar ve KKTC Anayasasının 158/5’inci maddesi uyarınca anayasa davalarında Devleti veya organlarını da temsil etme yetkisine sahip Başsavcı söz hakkına sahip olacaktır.

KKTC Anayasasının 148/3’üncü maddesi uyarınca “*Anayasa Mahkemesinin, bu maddenin (2). fıkrası gereğince verdiği herhangi bir karar, konuyu sunan mahkemeyi ve ilgili tarafları bağlar. Alınan karar, yasanın veya kararın veya söz konusu yasa veya kararın herhangi belli bir kuralının Anayasaya aykırı olduğu yolunda ise, söz konusu yasa veya karar veya söz konusu yasa veya kararın herhangi belli bir kuralı, Anayasa Mahkemesince aksine karar verilmedikçe yalnız söz konusu mahkeme işlemine uygulanmaz*”.

KKTC Anayasasının 148/3’üncü maddesine göre asıl olan, verilen anayasaya aykırılık kararının sadece somut olaydaki tarafları bağlayıcı (*inter partes*) etki göstermesidir.⁸⁵ KKTC Anayasasının bu maddesine göre verilen kararın kural olarak sadece tarafları bağlaması, anayasaya aykırı bulunan kuralın iptal edilmemesi ve yürürlüğünün devam etmesi nedenleriyle,

⁸⁴ KKTC AYM, 4/2018 (D.4/2019), T 12.12.2019.

⁸⁵ KKTC Anayasa Mahkemesinin 148’inci madde kapsamında verdiği kararların kural olarak sadece havale yapılan dava için bağlayıcı olduğuna ilişkin tespitler için bakınız KKTC AYM, 4/2015 (D.5/2017), T 20.04.2017; 26/2014 (D.3/2017), T 31.03.2017.

yapılan anayasaya uygunluk denetimi sonuçları bakımından “Amerikan modeli” anayasa yargısını andırmaktadır.

KKTC Anayasasının 147’nci maddesinde düzenlenen iptal davasının amacı anayasaya aykırı normu iptal ederek aykırılığı gidermekken; 148’inci madde ile yapılan başvurunun amacı ise, anayasaya aykırı kuralın sadece ilgili mahkemede görülmekte olan davada uygulanmasını önlemektir.⁸⁶ TC Anayasasında ise anayasaya aykırı olan norma uygulanacak yaptırım olarak bu tarz bir ikili ayırım gözetilmemiş, tek yaptırım yolu olarak iptal öngörülmüştür.⁸⁷

KKTC Anayasasının 148/3’üncü maddesi uyarınca kural, verilen kararın sadece anayasaya aykırılık iddiasının taraflarını bağlaması ise de aynı maddeye göre Anayasa Mahkemesi aksi yönde de karar vererek, anayasaya aykırı bulunan kuralı iptal de edebilir. Bu takdirde, iptal davasının sonuçları bölümünde açıklanan hususlar burada da geçerli olacak, verilen karar herkesi bağlayıcı (*erga omnes*) bir etki gösterecektir.

SONUÇ

KKTC Anayasası, TC Anayasasına göre nispeten daha katı bir anayasa olmakla beraber, her iki anayasa da anayasayı normlar hiyerarşisinin en tepesine yerleştirmiş olup anayasanın üstünlüğüne verdikleri önem bakımından aralarında bir farklılık bulunmamaktadır. Her iki ülkenin, anayasanın katılığı ve üstünlüğü ilkelerinin fiiliyatta da geçerli olması için buldukları ortak çözüm ise, Avrupa modeli anayasa yargısı, yani merkezi, bu iş için özel olarak oluşturulmuş bir yargı organı vasıtasıyla kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi olmuştur. Türkiye’de bu denetleme Anayasa Mahkemesi tarafından yapılırken; KKTC’de ayrı bir anayasa mahkemesi bulunmamaktadır. KKTC’de kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi, Anayasa Mahkemesi olarak da görev yapan Yüksek Mahkeme tarafından yerine getirilmektedir.

KKTC Anayasasının aksine TC Anayasasında önleyici denetim mekanizması öngörülmezken, her iki anayasada da düzeltici denetim türleri olan soyut ve somut denetim yollarına yer verilmiştir. Bununla birlikte, soyut norm denetiminde, iptal davası açabilme hususunda KKTC Anayasasında TC Anayasasına göre çok daha geniş bir kesime yetki verildiği, keza iptal davası açılabilmesi için uyulması gereken sürenin de daha uzun tutulduğu, TC Anayasasında şekil yönünden açılacak iptal davalarında gerek yetki, gerekse süre bakımından gidilen kısıtlamalara KKTC Anayasasında yer verilmediği görülmektedir. Soyut norm denetiminin konularının, yani denetlemeye tabi olan mevzuatın da KKTC sisteminde daha geniş tutulduğu görülmektedir.

KKTC sisteminde, somut norm denetimine başvurulurken mahkemelerin uygulanacak kanunun anayasaya aykırılığı hususunda re’sen harekete geçememeleri bir eksiklik ise de bu

⁸⁶ Necatigil (n 9) 122.

⁸⁷ Gözler (n 66) 458.

denetim türünde “anayasaya aykırılık iddiasının ciddiliği”nin araştırılmaması”, “anayasaya aykırılığı ileri sürülen kuralın davadaki uyumsuzluk konularının karara bağlanmasında etkisi olup olmadığına” bakılmasıyla yetinilmesi söz konusu denetim mekanizmasının uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca somut norm denetimi açısından, TC sisteminde olduğu gibi Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği ret kararları bakımından 10 yıllık bir başvuru yasağının öngörülmemesi, bu konudaki takdirin bir süre sınırı olmaksızın mahkemelere bırakılması da KKTC’de somut norm denetimini kolaylaştıran faktörler arasındadır.

Tüm bu hususlar dikkate alındığında KKTC Anayasasının, TC Anayasasına göre, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimini oldukça ileri ve daha etkin bir şekilde düzenlediğini söylemek mümkündür.

Kanaatimizce, KKTC Anayasasında, dar anlamda anayasa yargısının bu derece etkin hale getirilmesinin sebeplerini bazı tarihi deneyimlerde aramak gereklidir. Zira Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ile Kıbrıs’ta azınlıkta kalan Türk toplumunun varlığı hukuki açıdan garanti altına alınmak istenmiş, ileride Rumlarca girişilmesi muhtemel aleyhe girişimlere karşı tedbirler öngörülmüştü. Bu konudaki en mühim hukuki tedbirler anayasa yargısına ilişkin olarak getirilen düzenlemelerdi. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Türk ve Rum toplulukları arasında hassas bir denge inşa ettiğinden, anayasaya aykırı ve dolayısıyla bu hassas dengeye zarar verebilecek kanunların yürürlüğe girmesinin veya yürürlükte kalmasının önlenmesi hedeflenmişti. Böylece anayasa yargısıyla, daha doğru bir ifadeyle “etkin bir anayasa yargısı” ile Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasıyla birlikte tanışan Kıbrıs Türkleri, gerek Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasasını, gerekse yeni devletleri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin anayasasını hazırlarken, tarihten gelen bu deneyimlerini anayasalarına aktarmışlardır.

Temel hak ve özgürlüklerin korunmasındaki ve çoğulcu bir demokrasinin gerçekleştirilmesindeki önemi dikkate alındığında bağımsız, nitelikli bir yargının ve bu arada anayasa yargısının varlığının gerekliliği yadsınamaz bir gerçektir. KKTC’de kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi için öngörülen mekanizmaların ülkemize kıyasla son derece geniş düzenlendiği ve etkin bir konumda bulunduğu anlaşılmaktadır. Elbette KKTC, küçük bir ülkeye, az bir nüfusa ve kendine özgü gerçeklere sahiptir. Bu ülkedeki anayasa yargısına ilişkin her düzenlemenin veya uygulamanın bire bir ülkemize aktarılması ve bu aktarmanın başarılı olabilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, KKTC’yle kıyaslanamayacak ölçüde büyük bir nüfusa sahip olması nedeniyle, ülkemizde temel hak ve özgürlüklerin ve çoğulcu demokrasinin gerçekleştirilmesi bağlamında kanunların anayasaya uygunluğunun sağlanması daha fazla önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, KKTC gibi küçük bir ülkeyle yapılan karşılaştırmadan elde edilen sonuçlar dahi, Anayasa Mahkemesinin, yetkilerinin kısıtlanması ve hatta kapatılması gerektiği iddialarının oluşturduğu algı derecesinde geniş yetkilere en azından kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi anlamında sahip olmadığını göstermektedir. Aksine, özellikle TC Anayasasının iptal davası açabilecek yetkililer

konusundaki düzenlemelerinin, uygulanan Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ve ittifak uygulamaları nedeniyle muhalefeti ve dolayısıyla toplumun azınlıkta kalan kesimlerini zor durumda bırakabileceği görülmektedir. Keza TC Anayasasında kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi hususunda önleyici denetim mekanizmalarının öngörülmemesi, anayasaya aykırılığı bariz düzenlemelerin dahi uzun süre yürürlükte kalmalarına neden olabilmekte; bu durum ise temel hak ve özgürlükler açısından istenmeyen sonuçların doğmasına ve iptal kararı verilene kadar hukuk dünyası için geçerli sonuçların ortaya çıkmasına neden olma olasılığını beraberinde getirmektedir.

Bu nedenlerle Anayasa Mahkemesinin kapatılması veya yetkilerinin kısıtlanması yönündeki düşüncelerin aksine, özellikle kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi bağlamında ülkemiz anayasa yargısının güçlendirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Armağan S, 'Dava Mahkemelerinde Anayasaya Aykırılık Def'i ve Re'sen Sevk' (1966) 32 [2-4] İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 715
- Başbuğ İ, *Unutulan Ada Kıbrıs* (1. bs, Kırmızı Kedi Yayınları 2016)
- Carias A.R.B, *Judicial Review in Comperative Law* (Cambridge University Press 1989)
- Dayıoğlu S, 'KKTC'de Yargısal Yapı' içinde Kamil B.Raif (ed), *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası* (Şubat 1999) (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları) (1999)
- Denktaş R.R, *Kıbrıs Girit Olmasın* (2. bs, Remzi Kitabevi 2004)
- Ekinci B.E, 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi', (2016) 65 [3] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 723
- Emircan M.S, *Kıbrıs Türk Toprağıdır* (Araştırma Dizisi TÜR KAR Yayınları 2000)
- Erhürman T, 'Çok Katmanlı Toplumlarda İstikrarlı Demokrasi: Birleşik Kıbrıs Örneği' (2012) 61 [1] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 107
- Feyzioğlu T, *Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi* (Yabancı Memleketlerde-Türkiye'de) (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınlarından No:19-1 1951)
- Gözler K, *Anayasa Hukukuna Giriş* (27. bs, Ekin Yayınları 2018)
- Gözler K, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları* (12. bs, Ekin Yayınları 2020)
- Gözler K, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri* (25. bs, Ekin Yayınları 2020)
- İsmail S, *Kıbrıs Barış Harekatının Nedenleri, Gelişimi, Sonuçları* (Akdeniz Haber Ajansı Yayınları 1988)
- İsmail S, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu* (Kastaş Yayınları Ağustos 1998)
- Kaboğlu İ.Ö, *Anayasa Yargısı* (3. bs, İmge Yayınları 2000)
- Kapani M, *Kamu Hürriyetleri* (7. bs, Yetkin Yayınları 2013)
- Kapani M, *Politika Bilimine Giriş* (57. bs, BB101 Yayınları 2018)
- Lijphart A, *Demokrasi Modelleri (Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları)* (Güneş AYAS – Utku Umut BULSUN, 2. bs, İthaki Yayınları 2016)
- Manisalı E, *Avrupa Kıskaçında Kıbrıs* (Derin Yayınları 2003)
- Mütercimler E, *Satılık Ada Kıbrıs* (Alfa Yayınları 2010)

- Necatigil Z, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yönetim Hukuku ve Anayasa Yargısı* (Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları 1986)
- Necatigil Z, *The Cyprus Question And The Turkish Position In International Law* (Oxford University Press 1996)
- Necatigil Z, 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Hukuk Sistemi' içinde Kamil B.Raif (ed), *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası* (Şubat 1999) (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları) (1999)
- Onar E, *1982 Anayasasında Anayasayı Değiştirme Sorunu* (1993)
- Orbay S, 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukukunda Düşünce Özgürlüğünün Kapsamı ve Sınırları' (2018) 67 [1] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 23
- Özbudun E, *Anayasalcılık ve Demokrasi* (2. bs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2017)
- Özbudun E, *Türk Anayasa Hukuku* (18. bs, Yetkin Yayınları 2018)
- Özer A, *Türk Cumhuriyetlerinin Hukuki Yapısı (Yasama-Yürütme-Yargı)* (Turhan Yayınları 2008)
- Selçuk S, 'Hukuk Üstünlüğü ve Hukuk Devleti' içinde Kamil B.Raif (ed), *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası* (Şubat 1999) (TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları) (1999)
- Serter V.Z, *Adım Adım ... Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)* (Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları 2014)
- Soysal M, *100 Soruda Anayasanın Anlamı* (11. bs. Gerçek Yayınevi 1997)
- Tanör B, *İki Anayasa* (5. baskıdan tıpkı basım, Oniki Levha Yayınları 2019)
- Tanör B-Yüzbaşıoğlu N, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (19. bs, Beta Yayınları 2019)
- Teziç E, *Anayasa Hukuku* (23. bs, Beta Yayınları 2019)
- Turhan T, 'Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi' (2008) 57 [2] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 253
- Uçarol R, *Siyasi Tarih (1789-2014)* (DER Yayınları 2015)
- Ulusoy D.Ç, 'Federal Toplumu Anlamak: Federal Sistemlerin Sosyolojik Yaklaşımı' (2015) 64 [3] Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 595
- Ulusoy D.Ç, 'Kıbrıs'ta Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru' <<https://anayasatakip.ku.edu.tr>>, Erişim Tarihi: 11.02.2022

Yararlanılan İnternet Adresleri:

www.anayasatakip.ku.edu.tr

www.anayasa.gov.tr

www.cm.gov.ct.tr

www.kei.gov.tr

www.mahkemeler.net

www.milliyet.com.tr

www.ntv.com.tr

www.sozcu.com.tr

www.yzk.mahkemeler.net